

PC-ordningen på videregående skoler, opplæringsloven § 3-1 niende ledd – om bruk av PC i skolen og skolens rett til å bestemme type datamaskin

Kunnskapsdepartementet har svart Utdanningsdirektoratet på henvendelse om skolenes PC-ordninger og adgang til å bruke privat PC i videregående skole.

TOLKNINGSUTTALELSE 26.03.2015

Gjelder

- Opplæringslova - § 3-1. Rett til videregående opplæring for ungdom

Kunnskapsdepartementet mottok 18. februar 2015 henvendelse fra Utdanningsdirektoratet om opplæringsloven § 3-1 og elevenes bruk av PC i skolen. Utdanningsdirektoratet ber departementet svare på om skoler kan kreve at elevene inngår en leie- eller låneavtale med skolen om bruk av en bestemt type datamaskin, eller om elevene kan velge å bruke sin egen private datamaskin i stedet.

Departementet anser at skoleeier, med støtte i opplæringsloven § 3-1 niende ledd, har rett – men ikke plikt – til å kreve at elevene inngår en leie- eller låneavtale med skolen om bruk av en bestemt type datamaskin. Samtidig kan de nekte elevene å bruke egne datamaskiner i skolens IKT-miljø i stedet.

Skolens rett til å styre hvilken datamaskin elevene skal bruke

Det kan være nødvendig med bærbar PC i videregående opplæring

I videregående opplæring kan skolene organisere opplæringen slik at elevene trenger tilgang til hver sin bærbare datamaskin på skolen til daglig. Dette utgangspunktet er ikke bestridt, og utledes av opplæringsloven § 3-1 niende ledd sammen med forarbeidene. I Ot.prp. nr. 41 (2006–2007) kapittel 3.4 står det: «I departementet si lovfortolking av ordninga i dag er det lagt til grunn at pålegg om bærbar pc ikkje er i strid med opplæringslova [...]» Under stortingsbehandlingen fikk disse synspunktene tilslutning av komiteen, jf. Innst. O. nr. 87 (2006–2007).

Skoleeier skal sikre at elevenes utgifter til PC holdes innenfor gratisprinsippet

Videregående opplæring skal være gratis for elevene, og skoleeier skal blant annet holde elevene med nødvendig digitalt utstyr, jf. § 3-1 niende ledd. Hvilke utgifter skolen kan påføre elevene i den forbindelse er omtalt i forarbeidene til bestemmelsen. Skoleeier kan kreve en egenandel av elevene for å dekke skoleeiers kostnader for PC-er. I forarbeidene ble det forutsatt at egenandelen ikke skulle være høyere enn Lånekassens sats for utstyrsstipendet som alle elever i videregående opplæring kan få. Dette er i dag forskriftsfestet i forskriften til opplæringsloven § 19-6 andre ledd.

I forarbeidene er også skoleeiers organisering av ulike ordninger for utlån, utleie eller leasing av PC-er til elevene omtalt. I Ot.prp. nr. 41 (2006–2007) kapittel 3.4 står det: «Forslaget er ikkje til hinder for at skoleeigarane kan opprette eller føre vidare andre kjøps-/leasingordningar for bærbar pc-ar. Men skoleeigarane kan ikkje krevje at elevane deltek i ordningar som føreset eigenbetalingar utover det som er fastsett i forskrift. Skoleeigarane må derfor sørge for utlån av bærbar pc-ar til elevar som av ulike grunnar ikkje ønskjer å vere med på slike ordningar. Departementet understrekar at lån av pc da må vere eit reelt alternativ, og at elevane må få informasjon om dette høvet til val. Lovforslaget er heller ikkje til hinder for at elevar som allereie har eigen bærbar pc, kan bruke denne.»

Skoleeier har altså rett til å ha ulike ordninger med utleie, utlån eller leasing, forutsatt at kostnadene for elevene holdes innenfor lovlig nivå. Departementet legger til grunn at den siste setningen i sitatet ovenfor må ses i sammenheng med reguleringen av egenandelen ved utleie eller leasingordninger. Skolene kan ikke kreve at elever deltar i leie- eller leasingordninger med høyere egenandel enn det som er forskriftsfestet. Hvis leiesummen er høyere enn taket i forskriften, må elevene i tillegg enten tilbys utlånsordninger, eller å bruke egen privat PC dersom de har dette.

Under stortingsbehandlingen ble skoleeiers valgmuligheter påpekt av komiteen. I Innst. O. nr. 87 (2006–2007) kapittel 2.33 står det: «Skoleeierne bestemmer selv hvordan de vil organisere gratisordningen.»

Skolenes styringsrett innenfor gratisprinsippet

En skoleeier/skole kan altså pålegge elevene å ha bærbar PC i opplæringen. I forlengelsen av dette oppstår spørsmålet om skoleeier/skolen også pålegge elevene å delta i skolens utleie eller utlånsordning for en bestemt type PC, og samtidig nekte elever å bruke sin egen / en annen datamaskin, forutsatt at leiesummen er innenfor lovlig nivå.

Det er flere hensyn som taler for at skoleeier/skolen skal kunne styre hvilken type PC som skal brukes og at den skal leies eller lånes av skoleeier/skolen.

For det første vil det være tekniske hensyn som kan tale for fellesløsninger. Når alle elevene ved en skole har samme type datamaskin og leier eller låner denne av skoleeier/skolen vil skoleeier/skolen kunne sikre at alle elevene har en datamaskin og programvare som til enhver tid er operativ og sikker. Avhengig av hvilke avtaler skoleeier/skolen inngår vil de kunne stå for brukerstøtte, lisenser til programvare og operativsystem, ulike felles sikkerhetstiltak og dessuten tilrettelegging for digitale prøver og eksamener.

Skoleeier/skolen kan også tilbakekalle maskinen dersom det er nødvendig for eksempel ved oppdatering av programvare, hensyn til informasjonssikkerhet el.

Bærbare datamaskiner som brukes av elevene på skolen vil inngå i skolens sentraliserte IKTdriftsmiljø. Gjennom og innenfor dette kan skolen sørge for distribusjon av lisensiert programvare, antivirusprogrammer og jevnlig sikkerhetsoppdatering av programvare og operativsystemet som skolen har bestemt at er nødvendig for elevenes opplæring og IKTsikkerheten i driftsmiljøet. Skolen kan også legge begrensninger på elevenes bruk av datamaskinen eller skolens nettverk for å trygge dette. Andre/fremmede maskiner på

skolens nett kan utgjøre en sikkerhetsrisiko for andre brukere og skolen som systemeier.

For det andre vil hensyn til opplæringen og undervisningssituasjonen også kunne tale for at alle ved skolen brukes samme PC og IKT-utstyr. At alle elevene benytter samme type datamaskin og har tilgang til samme programvare er en fordel for undervisningssituasjonen ved en skole. Det er skolen som står ansvarlig for å legge opp en opplæring som oppfyller målene i læreplanen.

Å ha tilgang til samme programvare og læremidler vil også ofte være en forutsetning for et godt samarbeid og samspill med lærer og elevene imellom. Dette gjelder både med tanke på å følge med i undervisningen, men også i forbindelse med annet studiearbeid enten enkeltvis eller i grupper. Dette må dessuten ses i sammenheng med det som er nevnt ovenfor om sikkerhetsmessige hensyn. Når elever jobber sammen og utveksler materiale digitalt er sikkerhet mot digitale trusler svært viktig å ivareta. Det vil også være en fordel for den enkelte eleven til daglig å bruke samme maskin og programvare som eleven kan møte i eksamenssituasjonen.

For det tredje taler skoleeiers/skolens mulighet til å oppnå gunstige avtaler og andre stordriftsfordeler for at det inngås fellesløsninger. Slike stordriftsfordeler vil komme alle elevene til gode.

I motsatt retning trekker hensynet til elevens rett til selv å få velge hva slags utstyr han eller hun vil bruke. Så langt det er hensiktsmessig og forsvarlig bør dette hensynet tillegges stor vekt. Noen av de momentene som er nevnt ovenfor kan man dessuten tenke seg at en elev frivillig vil gi avkall på, for eksempel brukerstøtte, utvalgt programvare og eksamen på kjent maskin. På samme tid vil andre hensyn enn enkeltelevens valgfrihet måtte veie tungt, for eksempel når det gjelder systemsikkerhet for andre brukere og skolens mulighet til å tilpasse opplæringen til samme programvare og læremidler.

Departementet kan ikke se at hensynet til elevene valgfrihet generelt må veie tyngst i denne typen saker. Forutsatt at skoleeiers/skolens beslutning hviler på en forsvarlig vurdering og avveining av de ulike hensynene i saken, er det departementets oppfatning at skolene med hjemmel i opplæringsloven § 3-1 niende ledd har adgang til å kreve at elevene inngår en leie eller låneavtale med skolen om bruk av en bestemt type datamaskin.

Konsekvenser av ikke å slutte seg til en obligatorisk PC-ordning, og forholdet til retten til videregående opplæring

Dersom en elev ikke ønsker å slutte seg til skoleeiers/skolens ordningen med utleie av PC-er, kan dette ha konsekvenser for elevens opplæringsløp. Det samme gjelder dersom eleven overhodet ikke ønsker å bruke PC som et verktøy til daglig i sin skolehverdag, til tross for at skolen har organisert opplæringen slik at tilgang til PC er nødvendig. For eksempel vil enkelte kompetansemål i læreplanen – kompetansemål i digitale ferdigheter – ikke være mulig å nå uten bruk av PC.

På hvilken måte og i hvilken grad skolene kan reagere mot dette avhenger av reglene i opplæringsloven §§ 3-7 (ordensreglement) og 3-8 (bortvisning mv).

Å kreve at en elev som er tatt inn ved skolen ikke fortsetter opplæringsløpet sitt der, forutsetter et vedtak om bortvisning for resten av skoleåret. Da må lovens vilkår for slik bortvisning, jf. § 3-8 andre ledd, være oppfylt. Det sentrale vil i slike tilfeller være om forholdet, det at eleven ikke vil innordne seg skolens krav om PC-ordning, anses å kvalifisere til denne typen bortvisning. I bortvisningsbestemmelsen i loven er det oppstilt som krav at eleven «vedvarande har vist ei framferd som i alvorleg grad går ut over orden og arbeidsro på skolen, eller når ein elev alvorleg forsømmer pliktene sine» (departementets understrekning) for at bortvisning for resten av skoleåret skal være aktuelt. Dette må vurderes konkret, og forholdsmessigheten mellom bruddet på elevens plikt og skoleeiers reaksjon må stå sentralt i vurderingen.

Det skal i utgangspunktet mye til for at en elev skal kunne bortvises for resten av skoleåret, og dermed i praksis miste skoleplassen sin. Men dersom vilkårene er oppfylt anses ikke slik bortvisning å være i strid med elevens rett til videregående opplæring etter § 3-1 første ledd.

Oppsummering – fylkeskommunen har en rett, men ikke en plikt, til å innføre obligatoriske utleieordninger for PC i videregående opplæring

Departementet understreker at fylkeskommunen altså har en rett til å kreve at elevene deltar i kommunens utleieordning for bærbare PC-er, men ikke en plikt. Det betyr at dersom skoleeier/skolen – etter en vurdering av de momenter som er nevnt ovenfor – anser at det ikke er problematisk at elevene bruker sin egne private datamaskin kan de tillate det. Dette fritar likevel ikke skolene fra å tilby leie eller utlån av datamaskiner på en slik måte at gratisprinsippet i opplæringsloven § 3-1 niende ledd oppfylles.

Til slutt påpeker vi at dette svaret kun tar for seg problemstillingene på generelt nivå.

Departementet har ikke tatt stilling til de konkrete forholdene i saken for Utdanningsdirektoratet.

Kunnskapsdepartementets referanse: 15/1145-